

Det är nu högsäsong för höstens härliga frukter - en fröjd för ögat på fruktmarknaden i Jerusalem.

Stockholm den 2 september 2017

Kära vänner!

För mig känns det som om sommaren håller på att lämna oss innan den riktigt har kommit. Till det bidrar givetvis det kyliga vädret, men den har också varit mycket händelserik både privat och publikt, och då tycker man ju alltid att tiden går fortare. I Israel har inte bara temperaturen legat på sedvanligt höga nivåer men även den politiska barometern har visat på högtryck med tempelplatsen i brännpunkten.

De flesta år är väl i olika grad jubileumsår såväl för enskilda människor som för nationer och religioner. Innevarande år utgör inget undantag. För protestantiska kristna är det "reformations-året", alltså 500-årsjubileet av Luthers 95 teser, vilka ses som startskottet för reformationen. Flera läsare av detta nyhetsbrev kanske också tänker på 120-årsjubileet av den första sionistkongressen i Basel 1897 eller på att 50 år förflutit sedan sexdagarskriget 1967. Själv tänker jag emellertid lyfta fram ett 70-årsjubileum, vilket leder oss till år 1947.

Mycket hände det året som fick avgörande konsekvenser för den fortsatta utvecklingen i världen. Det året började det Brittiska samväldet upplösas i och med att Indien blev självständigt, och sedan dröjde det inte så länge innan de stora kolonialmakterna föll som käglor. Britterna drog sig också tillbaka från Palestinamandatet, och den 29 november röstade FN igenom

Judarna samlas vid Västra Muren. Ovanför är tempelplatsen med Klippdomen, som är muslimernas böneplats.

delningsplanen för området väster om Jordan i en judisk och en arabisk stat, med andra ord en tvåstatslösning. Grundad i detta FN-beslut bildades som bekant den judiska staten Israel ett halvår senare, och i skuggan av den fortsatta historien kan man bara önska att Mellanösterns övriga stater hade accepterat delningsplanen den gången.

Nu är det dock inte detta jubileum jag tänker på utan på något annat som skedde inom ett helt annat område som inte tilldrar sig lika stor uppmärksamhet som världspolitiken. Och då tänker jag inte heller på upptäckten av de första Döda Havsrullarna, som ju också ägde rum 1947 och som på många sätt kom att revolutionera bibelvetenskapen och även få stora konsekvenser för vår kunskap om judendomen under Nya testamentets tid. Detta fynd har genererat en litteratur som kan fylla hela bibliotek och får väl anses vara förra århundradets största arkeologiska upptäckt.

Men vad jag vill uppehålla mig vid i det här nyhetsbrevet är en händelse som är ganska lite känd men som utgör en av de allra viktigaste milstolparna på den väg där judar och kristna försökt börja på nytt efter en smärtsam vandring genom historien. Detta jubileum handlar om den mig veterligen första internationella konferensen någonsin mellan judiska och kristna ledare i syfte att lära av historien och dra upp riktlinjer för en ny väg som skulle kännetecknas av verklig kunskap och av förståelse och respekt för varandras olikheter.

Vi förflyttar oss då till den lilla staden Seelisberg i centrala Schweiz, där 65 judar och kristna från 19 länder möttes 30 juli till 5 augusti 1947. Tiden för konferensen är väsentlig för att vi ska förstå dess innehåll och betydelse. Den hölls alltså endast två år efter Andra världskrigets slut, alltså i skuggan av Förintelsen. En tredjedel av världens judar hade mördats i hjärtat av Europa, som i åtminstone tusen år hade präglats av kristen närvaro, och i de södra delarna av kontinenten planterades den kristna tron redan under det första århundradet. Som nation står Nazityskland oöverträffad i sitt judehat, men detta hat kunde i sin tur bygga på en kristen teologi och en kyrklig förkunnelse där judar och judendom hade spelat en central roll och då ofta tilldelats rollen som kyrkans motpol. När man skulle visa vad kristendom inte var, ställdes juden fram som det varnande typexemplet. Än gällde det lagiskhet, egenrättfärdighet och ögonrättfärdighet i motsats till en uppriktig och ödmjuk tro. Andra gånger kontrasterades förment judisk millimeterrättvisa och hämndgirighet mot kristen förlåtelse och barmhärtighet. Fariséerna i Nya testamentet blev typexempel på judendom, Judas och de som ropade korsfäst fick representera hela det judiska folket, och när pesten härjade och tiderna var svåra blev juden den självklara syndabocken. Listan kan göras hur lång som helst.

Pojke vid Västra muren trycker in en lapp med en bön mellan stenarna.

Detta jubileumsår får inte heller Luthers bidrag till antisemitismen förtigas. Jag vet att apologeter ofta försöker försvara honom, till exempel med att han inte var värre än andra eller att det bara handlade om den tidens retorik. Att döma av de texter som bevarats åt eftervärlden går Luther emellertid tveklöst längre i judehat än någon annan känd teolog sedan kyrkofadern Johannes Chrysostomos på 300-talet. Så ortodoxa kristna, katoliker och protestanter bär en grovt antijudisk barlast med sig in i nutiden, inte som en kollektiv skuld men som ett gemensamt ansvar att bearbeta och dra lärdomar av.

Det var precis detta Seelisbergkonferensen handlade om. Initiativtagarna var kristna som insåg det djupa sambandet mellan kristen teologi, antisemitismen och dess yttersta konsekvens – Förintelsen. Drivkraften var alltså en klarsynthet och själv-rannsakan som ledde till praktisk handling. Därför bjöds också judar in, vilket i och för sig var något nytt. En tvåtusenårig monolog måste övergå i en sann dialog – för att inte säga en rakt motsatt monolog – där kristna äntligen satte sig ned för att lyssna till det folk som varit måltavla och offer för kyrkans förakt. Som inbjudare stod den nygrundade organisationen International Council of Christians and Jews – en paraplyorganisation av många nationella organisationer som fortfarande består och vars svenska avdelning är Samarbetsrådet för judar och kristna.

Som resultat av konferensen utfärdades en deklaration i tio punkter som handlar om hur kyrkorna och kristenheten ska kunna övervinna sitt antijudiska arv och bana väg för en ljusare framtid. Jag återger deklarationen i dess helhet, inklusive inledningen som uttrycker bakgrunden till och syftet med de tio punkterna:

Som resultat av konferensen utfärdades en deklaration i tio punkter som handlar om hur kyrkorna och kristenheten ska kunna övervinna sitt antijudiska arv och bana väg för en ljusare framtid. Jag återger deklarationen i dess helhet, inklusive inledningen som uttrycker bakgrunden till och syftet med de tio punkterna:

Vi har nyligen bevittnat ett utbrott av antisemitism som har lett till förföljelse och utrotning av miljontals judar. Trots den katastrof som har drabbat både de förföljda och förföljarna, och som har blottlagt det judiska problemet i all dess akuta och alarmerande omfattning, har antisemitismen på intet sätt förlorat sin kraft utan hotar att sprida sig till andra områden och förgifta kristnas tänkande och dra en allt större skuld över mänskligheten med förödande konsekvenser.

De kristna kyrkorna har faktiskt alltid påpekat antisemitismens okristna karaktär liksom alla former av rashat, men detta har inte varit tillräckligt för att hindra spridningen av ett urskillningslöst rashat i olika former bland kristna mot judarna som folk.

Detta skulle ha varit omöjligt om alla kristna hade varit trogna mot vad Jesus Kristus lärde om Guds barmhärtighet och kärlek till vår nästa. Men en sådan trohet borde också innebära en klarsynthet och en vilja att undvika varje framställning av det kristna budskapet som skulle kunna ge stöd åt antisemitism i alla dess former. Vi måste tyvärr erkänna att denna vaksamhet och vilja ofta har saknats.

Vi vänder oss därför till kyrkorna för att uppmärksamma dem på detta alarmerande tillstånd. Det är vårt fasta hopp att de på fullt allvar kommer att visa sina medlemmar hur man förhindrar varje form av fiendskap mot judarna genom falska, ogrundade eller felaktiga framställningar av den kristna läran, och å andra sidan hur man befrämjar broderlig kärlek mot gamla förbundets svårt prövade folk.

Följande punkter förefaller mer än något annat kunna gagna detta goda syfte:

- *Låt oss inte glömma att samme levande Gud talar till oss alla i såväl Gamla som Nya testamentet.*
- *Låt oss inte glömma att Jesus föddes av en judisk jungfru av Davids släkt och av Israels folk, och att hans eviga kärlek och förlåtelse omfattar såväl hans eget folk som hela världen.*
- *Låt oss inte glömma att de första lärjungarna, apostlarna och de första martyrerna var judar.*
- *Låt oss inte glömma att det som är grundläggande i kristendomen – kärleken till Gud och nästan, uttryckt redan i Gamla testamentet och bekräftat av Jesus – är förpliktande för både kristna och judar i alla mänskliga relationer utan undantag.*
- *Nedsvärta inte biblisk eller efterbiblisk judendom i syfte att upphöja kristendomen.*
- *Använd inte ordet "judar" i den exklusiva betydelsen Jesu fiender eller uttrycket "Jesu fiender" för att beteckna det judiska folket.*
- *Framställ inte passionshistorien så att skulden för Jesu död faller på alla judar eller enbart på judar. Det var bara en grupp judar i Jerusalem som krävde att Jesus skulle dödas, och det kristna budskapet har alltid varit att det var hela mänsklighetens synd som då kom till uttryck och som förde Jesus till korset.*
- *För inte vidare generation efter generation de förbannelser och utrop som en upphetsad folksamling uttryckte i orden "Må hans blod komma över oss och våra barn" (Matteus 27:25) utan att samtidigt säga att detta rop intet förmår gentemot den oändligt mycket mäktigare Jesus-bönen "Fader, förlåt dem, de vet inte vad de gör" (Lukas 23:34).*
- *Betrakta inte det judiska folket såsom prövat av Gud, förbannat och utlämnat åt ett evigt lidande.*
- *Tala inte om judarna som om de inte var de första i kyrkan.*

*Denna staty från 2015 av den judiske konstnären Joshua Koffman har fått namnet **Synagoga and Ecclesia in Our Time**, "Synagogan och kyrkan i vår tid", och vill uttrycka det som gör vår relation så speciell - att vi utgår från en och samma heliga skrift. Tolkningen och tillämpningen av dessa texter kan förvisso skilja oss åt, men efter årtusenden av förakt har ett nytt kapitel börjat skrivas. För mera bakgrund till detta konstverk, se nyhetsbrevet från september 2015.*

Dessa uppmaningar talar för sig själva, men jag vill ändå ge en kort kommentar till några av dem. Den första punkten tar upp ett urgammalt problem i kristen teologi som kan spåras ända till andra århundradet – att kontrastera Gamla och Nya testamentet. Den nazistvänliga delen av kyrkan, Deutsche Christen, hade pläderat för att helt avlägsna Gamla testamentet från den kristna Bibeln. De förnekade också i långa stycken Nya testamentets judiskhet, vilket förklarar deklARATIONENS betoning av Jesu, apostlarnas och de första kristnas judiskhet. Det som idag förhoppningsvis upplevs som självklart av de flesta kristna innebär en helomvändning i en värld där allt judiskt betraktades som ont och allt ont som judiskt. Detta synsätt genomsyrade det tyska samhället men hade också blivit en del av den europeiska kulturen långt utanför nazismens maktsfär.

Även de punkter som handlar om skulden för Jesu lidande och död tar upp en urgammal och särskilt viktig aspekt av den antijudiska teologin. Även denna hade den nazistiska antisemitiska propagandan flitigt utnyttjat. Som exempel kan nämnas att passionsspelen i Oberammergau blev ett användbart redskap i den antisemitiska propagandan, där judarna framställdes som fanatiska Kristusmördare. Hitler såg med förtjusning passionsspelen både år 1930 och 1934 och var personligen tillsammans med Joseph Goebbels och propagandaministeriet involverad i förberedelserna för uppsättningen år 1940, som på grund av kriget dock blev inställd.

Det är värt att minnas att några av de viktigaste sanningarna som lade grunden till en ny relation mellan judar och kristna uttalades redan för 70 år sedan i en tid som var kraftigt präglad av öppen antisemitism. Vi märker till exempel att i inledningen till deklarationen används fortfarande den högst tvivelaktiga formuleringen ”det judiska problemet” – precis som om det inte först och sist handlade om den icke-judiska världens – och kyrkans – problem.

Märkligt nog förflöt många år utan att dessa viktiga punkter kom att följas upp och mera påtagligt påverka relationen mellan judar och kristna. Själv började jag studera teologi i Lund 1968. Jag kan inte minnas en enda föreläsning under studietiden som behandlade kristenhetens antijudiska problem eller som tog upp relationen judar-kristna på ett positivt sätt. Det hände heller aldrig att någon judisk föreläsare bjöds in. I bästa fall var det tystnad som rådde, men mera vanligt var att det gammaltestamentliga och judiska på olika sätt kontrasterades mot det nytestamentliga och kristna. Alltför ofta motiverades kristendomens nödvändighet med Gamla testamentets eller judendomens otillräcklighet och misslyckande. Sorgligt nog märker jag av samma kontrasttänkande i mycken teologisk litteratur, undervisning och förkunnelse än idag.

Seelisbergkonferensen innebar början till en viktig reformation – för att inte säga revolution – av den kristna synen på judendomen och det judiska folket. Mycket har skett sedan dess. För många kristna har judarna förvandlats från fiender eller främlingar till fränder, familj, ja, till våra syskon, för att inte säga tvillingar. Men denna reformation är långt ifrån färdig. Framför allt behöver den följas upp och omsättas i fortsatt kamp mot all antijudiskhet och antisemitism samt fördjupade studier och levande möten med levande judendom. Det vore ett värdigt firande av detta 70-årsjubileum, och i det syftet fortsätter Jubileumsfonden sitt arbete.

I vårt nyhetsbrev i december förra året berättade vi om styrelsens beslut ”att med tanke på de yngre ledigförklara ett eller flera stipendier som ska gå till sådana som på olika sätt vill fördjupa sig i relationen mellan judar och kristna. Det kan gälla bidrag till studier, ett bokprojekt eller möten som syftar till att skapa kunskap om och förståelse för Bibeln och dess folk.” Resultatet blev att fonden delade ut två stipendier på vardera 15 000 kronor. Magdalena Dziaczkowska från Polen, som förbereder sig för en doktorexamen vid Lunds universitet, har använt sitt stipendium för att avsluta sin masterexamen vid Hochschule für Jüdische Studien i Heidelberg. Hon studerar särskilt judiska reaktioner på Andra Vatikankoncilietts deklaration om judisk-kristna relationer, *Nostra Aetate*. I sin rapport skriver hon att hon tack vare stipendiet kunde resa till New York för att avsluta sina forskningar i ett viktigt judiskt arkiv och delta i en intensivkurs i hebreiska. Dessutom kunde hon resa till en konferens som ordnades av Paideia i Berlin. Den andra stipendiaten, Kristina Selén, går masterprogrammet vid Uppsala universitet och skriver att hon kommer att använda sitt stipendium för att i Jerusalem under en månad i höst ”studera de senaste decenniernas bibelforskning om Jesus och Paulus, med fokus på deras judiska kontext, och träffa kristna och judiska forskare med olika infallsvinklar”. Båda uttrycker i sina rapporter sin stora tacksamhet för de möjligheter till fördjupning och inspiration som dessa stipendier har gett dem.

Nu utlyser vi också för nästa år ett eller flera stipendier på totalt 30 000 kronor. Även om årets stipendiater båda bedriver akademiska studier och forskning, kan stipendier beviljas även för andra program och projekt. Ansökningarna skickas till Jubileumsfondens styrelseordförande, Bengt Doyle, Tvistevägen 18, 162 70 Vällingby, bengtdoyle@hotmail.com. Ansökan ska innehålla en presentation av sökanden och av det projekt för vilket stipendiet söks, totalt maximalt tre A4-sidor. Sista ansökningsdag är 31 december.

Jag vill också ge en tidig påminnelse om att Sonia Schlossman och jag leder en kunskapsresa till Rom 26 maj – 3 juni nästa år. För information och anmälningar kontakta Ulla Terling, tel. 08-58036776; 070-4978978; ulla.terling@gmail.com eller sonia@romajudaica.nu.

Nu får jag önska er en god fortsättning på sensommaren och allt gott inför hösten. Själv kommer jag att undervisa i Hong Kong i oktober och november, vilket jag gläder mig åt, och som en extra bonus förlänger det sommaren avsevärt.

Varma sensommarhälsningar

Er tillgivne

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer

Adress i Sverige: Sommarvägen 1, 177 61 Järfälla; tel. 0730-949504

E-postadress: goran.larsson@judiskkrstnarelationer.se

Hemsida: www.judiskkrstnarelationer.se

PlusGiro: 195 85 45-4; Bankgiro: 5374-4249

Bank: Nordea. Ibannummer: SE17 9500 0099 6042 1958 5454

BIC eller Swiftkod: NDEASESS